

Världen om natten

Det var en fantastisk vy över det vita landskapet med Helagsfjällen i fjärran, den skimrande Vintergatan låg som en båge på himlavalvet och ett svagt ljusgrönt sken syntes i nordväst.

När jag klev ur bilen så var det den totala tystnaden som jag lade märke till först, så våldans tyst, skorna knarrade i den hårda snön, nästan så att jag hoppade till av ljudet, 22 grader kallt och kylan bet i ansiktet.

Efter en stund när jag höll på med att fotografera en panoramabild så ryckte jag till då något vitt slank förbi i ögonvrån. När jag kunde konstatera vad det var så stod det en vit stålig fjällräv endast tre meter framför mig.

Jag skrapade med foten i snön för att markera att jag stod där (som om den inte visste det), den ryckte till lite grann men stod kvar, räven satte sig till och med ner efter en stund.

Mycket märkligt, tänkte jag, men insåg ju att detta var

ett unikt fototillfälle, bilens varselljus var på och lyste upp räven perfekt för att den skulle kunna synas på bild.

Jag körde igång en exponering på 30 s, men tyvärr var räven nöjd med vad den sett och hoppade smidigt över snövalLEN och ut i mörkret; på bilden syntes endast en ljus-svag ”brusig” räv.

Detta är en av många händelser jag upplevt sedan jag blev Twanmedlem, och även dessförinnan för den delen.

Det är halva grejen med att fara omkring i obygdEN under klara nätter och leta Twanmotiv, allt man får vara med om, det händer alltid någonting vid varje fototillfälle.

Vad sägs om att dricka ouzo med den lokala maffian på Kreta, eller jagas av en hund i mörkret, bli utskälld av en bondmora som trodde jag skulle sno hennes traktor eller något, möta tre stycken limousiner i en grusgrop, stå mellan två vildsvinsstammar, eller halvt skrämna ihjäl en tant under Leoniderna 2001?

Utspridda över hela världen vill fotograferna i The World at Night, eller TWAN, bland dem Lennart Nilsson-pristagarna David Malin och Babak Tafreshi, sprida budskapet att vi alla bor under samma himmel.

av P.-M. Hedén (text och bild)

Vad är TWAN?

The World At Night (Twan) är ett program för att skapa och visa en samling fantastiska fotografier och ”time lapse”-videor (sammanställningar av bilder tagna vid olika tidpunkter) från några av världens vackraste och historiska platser mot en bakgrund av stjärnor, planeter och celesta händelser. Twan är en bro mellan konst, humaniora och vetenskap.

Förenta nationernas organisation för utbildning, vetenskap och kultur (UNESCO) och Internationella astronomiska unionen (IAU) har utsett Twan som ett särskilt projekt inom Internationella astronomiåret 2009.

Twanfotografier tas av de bästa astrofotograferna i världen med inriktningen natthimmel/landskap. Den resulterande samlingen presenteras i en internationellt kringvandrande utställning och i en virtuell utställning via Twans webbplats. Böcker och dvd-skivor av bilderna ska också offentliggöras.

Time lapse-videor av natthimlen som skapas på bestämda platser kommer att användas i en högkvalitativ dokumentärfilm av himmelska rörelser över jordens viktigaste platser. Twan samlar fotografer, astronomer och organisationer världen över för att skapa ett nytt internationellt team. Detta arbetslag uppfyller Twans primära mål, att ge allmänheten ett nytt sätt att se det underbara i vår planet genom att porträttera jordens folk som en familj och vår värld som en levande planet som vi måste vårda.

Twan började hösten 2007 med skapandet av webbplatsen, platsval, fotografurval och skapandet av en bilddata-bas. Förvärv av nya bilder började i slutet av 2007, medan avbildning och sammanställning av existerande bilder fortsätter genom alla faser av projektet. Idag finns det 29 fotografier från världens alla hörn i Twan.

För att läsa mera och se fantastiska bilder och time-lapser kan du gå in på hemsidan www.twanight.org.

Jag och min familj sitter och njuter av månens nedgång över Dalälven. Jupiter till vänster, en solkatt från en Iridiumsattelit samt Vintergatan som ett skimrande stråk över himlen, en kväll att minnas!

Kvalar jag in?

Jag minns så väl när Twan sökte fotografer och jag tänkte att det är ju faktiskt lite av det sättet som jag fotograferar på, kanske värt att söka?

Men platsar man?

Vi pratar om medlemmar som Fred Espanek, David Malin, Dennis Mammana, Wally Pacholka, Babak Tafreshi etc. etc.

David Malin fick Lennart Nilsson-priset för framstående vetenskaplig fotokonst för några år sedan, Babak Tafreshi fick det i år ...

Men jag bestämde mig för att mina verk skulle räcka för att bli Twan-medlem.

När det positiva svaret kom så måste jag erkänna att jag blev glad! Det är verkligen riktigt kul att få medverka i denna grupp och bidra med motiv från framförallt Sverige.

Vintergatan vid S:t Olofsholm, Gotland 2008.

Utställningar

Nu visas svenska motiv på olika ställen världen över på utställningar och i bildspel.

Den första utställningen ägde rum under hösten 2008, medan Twan-utställningar kommer att ha visats i över tjugo länder i slutet av 2009 och de fortsätter därefter.

Tack vare ett bidrag från Svenska Astronomiska Sällska-

pet så har jag fått den ekonomiska möjligheten att visa upp förstoringar i olika storlekar och format på utställningar.

I skrivande stund hänger bilderna uppe i Vallentuna, och de kommer också att hänga i Museum Gustavianum i Uppsala till sista januari 2010.

Hösten 2010 visas de i Observatoriemuseet Stockholm. Om det finns andra intressenter i Sverige för flera Twan-utställningar, så hör av er till mig.

En månbelyst rauk, Gotland 2008.

Bilden här ovanför visar en månbelyst rauk på Gotland sommaren 2008. Det var mot slutet av meteorskuren Perseiderna, och jag var så klart på jakt efter att fånga en fin perseid på bild.

Jag stod där i mörkret och knäppte bild efter bild efter bild, men ingen meteor. Denna gång var det inte lika tyst som på kalfjället, utan vågorna hördes och kändes som om de kom närmare och närmare vid mina fötter. Det är något smått skrämmande att se och höra havet i mörker, mäktigt men ändå lite skrämmande på en gång. Jag fotograferar för det mesta helt ensam, och man bör inte vara alltför mörkrädd om man ska vara med i branschen.

Jag bestämde mig för att ge upp, det började bli väldigt

sent, eller tidigt snarare, så jag packade ihop för att knalla tillbaka till bilen och då ryckte jag till när hela marken lystes upp som på dagen för en sekund. Jag tittade upp och kunde bara skönja rökstrimman av en förmodligen mäktig eldkula.

Den här gången missade jag den, men jag ger inte upp.

Jag kommer att vistas i mörkret under klara nätter på vackra platser på jakt efter nya motiv och händelser så länge jag har hälsan, för underhållningen finns därute! ★

P-M HEDÉN är astrofotograf i Vallentuna utanför Stockholm. Han är medlem i TWAN. Fler bilder finns på www.clearskies.se, www.twanight.org och klarhimmel.blogspot.com. Aktuell information om vandringsutställningen finns på www.clearskies.se/TWAN.htm.

Ulf R. Johansson letar ”naturvetarkultur”

Memoarer av astronomer växer inte på trån. Jag har läst och samlat på mig en del genom åren av Knut Lundmark, Fred Hoyle, Zdenek Kopal, A. C. B. Lovell, Patrick Moore m.fl. – men ingen så rolig och så annorlunda som Cecilia Payne-Gaposhkins självbiografi som kom ut mellan hårda pärmar hennes dödsår 1979.

Payne-Gaposhkin förekom i förra numret av *Populär Astronomi*, en artikel som fick mig att läsa om memoarerna. Jag gjorde bevisligen en hel del understrykningar för trettio år sen (många antecknade ”Obs.” och ”Haha!” i marginalen), särskilt när hon skrev om en anställningsintervju hos den store Edwin Hubble.

Efteråt fick Payne-Gaposhkin på omvägar höra att Hubble ansett henne vara ”den bästa mannen de har på Harvard” – ett skämt som Harvardprofilen och galaxpionjären Harlow Shapley definitivt inte uppskattade.

En memoarbok med den sortens humor kan man bara gilla. Men de är sällsynta, ack, så sällsynta!

Den senaste självbiografi av en astronom jag läst kom tidigare i år och har en intressant och rörande svensk vinkel. Det är pensionerade Toledoprofessorn Larry J. Curtis, hedersdoktor i Lund 1999 tillsammans med dåvarande FN-chefen Kofi Annan, som skrivit en liten memoarbok med titeln *Sköna Maj*. Memoarerna (på engelska) handlar om hans liv med svenskfödda hustrun Maj från Småland, en rörande berättelse om kärlek över Atlanten, i skuggan av spektrografer och kupoler fram till hennes bortgång i cancer härom året.

Boken kan varmt rekommenderas – den går att skaffa genom Amazon – ty det är inte ofta naturvetare skriver så öppet och varmt om partnern i livet.

I boken porträtteras även profiler som Indrek Martinson, Svereric Johansson, Bengt Edlén, Guy von Dardel m.fl.

Överhuvud taget saknar jag naturvetare och astronomer i höstens bokflod. Det internationella astronomiåret borde ha avsatt en strid ström även på svenska. Men en annorlunda julklappsbok kan jag i alla fall tipsa om:

Mannen som älskade Kina, Simon Winchesters biografi över den osannolike Cambridgeforskaren Joseph Needham som kom till Kina på 1940-talet och som blev en av världens ledande utforskare av Kinas kulturhistoria, inte minst dess matematik- och astronomihistoria.

Denne excentriske britt, nudist, kommunist, kvinnokarl med mera skrev ett gigantiskt lärt verk på 24 band om

Kina, och för oss som intresserar sig för de höga tingen är det speciellt intressant med hans källforskning kring de kinesiska observationerna av ”gäststjärnor” som den i Oxens stjärnbild 1054 e.Kr. – supernovan som gav oss M 1, Krabbnebulosan.

Boken är strålande översatt av Sofia Boda.

Annars har det varit tunnsått, och jag undrar ibland om det är C. P. Snow och ”de två kulturerna” som spökar. Eller om det är något annat. Då och då överraskas vi i och för sig av romaner om Tycho Brahe & Co, men handen på hjärtat: hur många läsvärda romaner utanför science fiction-området har skrivits med astronomi som motiv? Inte många.

Joseph Conrads sämsta roman, *The Secret Agent*, handlar om ett attentat mot nollmeridianen på Greenwich-observatoriet (”The Greenwich Bomb Outrage” utspelades i verkligheten, 1894), och George Orwell skrev i sakprosaverket *Hommage to Catalonia* hur kupolen på ett takobservatorium i Barcelona användes som utkik under spanska inbördeskriget.

Två exempel på undantag från regeln.

Tänk om Dan Brown ... jag menar, kan han dra in antimateria och CERN i sitt berättande kan han väl skriva en story med Vatikanobservatoriet som fond?

Men det är värre än så, för när jag växte upp skrev Åke Wallenquist, som var chef för Kvistabergs observatorium utanför Uppsala, hyperintressanta understreckare på *Svenska Dagbladets* kultursida. I radions *Obs! Kulturkvarten* kunde vi lyssna på Lundaobservatorn Gunnar Larsson-Leander, som introducerade lyssnarna för nymodigheter som pulsarer, kvasarer och annat, och i *Sydsvenskan* var det genom den biträdande kulturchefen Göran Bengtson (så småningom programdirektör på SVT) fritt fram för astronomi och science fiction.

I dag är det väldigt tyst på kultursidorna.

Jag klagar inte på massmedias astronomibevakning som sådan – jag klagar enkannerligen på kultursidornas/programmets tystnad inför något som löst kan kallas ”naturvetarkulturen”. En del av ansvaret ligger på naturvetarna själva; de är som blyga violer inför kulturredaktionerna – det borde de inte vara! Jag tror nämligen att ansvariga är väl medvetna om situationen, och att den går att reparera.

Det vore en finfin julklapp! ★